

FELÉBREDT A VILÁG

A mérkőzés állása: Rió ± 0

ENSZ VILÁG CSÚCSÉRTEKEZLET A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉSRŐL (JOHANNESBURG, 2002. AUGUSZTUS 26 – SZEPTEMBER 4.)

A nemzetközi gazdasági körök megsemmisítő visszavágásra készültek, csak hogy közben felébredt a világ, és a nagy társadalmi érdekcsoportok segítségével sikerült megőrizni a Riói Konferencia eredményeit. Azért Rió ± 0 , mert a riói szövegekbe itt-ott „felpuhító” szavak kerültek bele, viszont keletkezett néhány kötelezettség egy fenntarthatóbb és igazságosabb világ irányába ható lépések megtételére. Úgy látszik, hogy a világméretű társadalmi eszmélés időállandója legalább tíz év...

Hogyan jutottunk el idáig? Előrelátó gondolkodók régóta figyelméztetnek bennünket: pl. Malthus angol lelkész már a XIX. század elején arra a következtetésre jutott, hogy az emberiség létszáma mértani haladvány szerint növekszik, míg az anyagi javak termelése számtani haladvány szerint halad, ezért az emberiség elnyomorodása elkerülhetetlen. A XX. század második felében tudós körökben egyre többen foglalkoztak „a növekedés korlátaival”, aminek egyik eredménye, hogy U Thant ENSZ-főtitkár 1969-ben megdöbbentő bejelentést tett: „Ha a jelenlegi irányzatok továbbra is érvényesülnek, biztosra vehető, hogy veszélybe kerül az élet a bolygónkon”. A bejelentés nyomán került megrendezésre „Az Emberi Környezet ENSZ-Konferenciája” Stockholmban, 1972-ben. A konferenciára az emberközpontú gondolkodás volt jellemző; a globális környezeti problémákról akkor még nem esett szó.

Riо és az új utak

A 80-as évek közepén újabb ENSZ konferencia szervezése kezdődött; ennek szak-

mai előkészítésében döntő szerepet vállalt az ún. „Környezet és Fejlődés Bizottság”, amelyet elnökéről Bruntland-bizottságnak szokás nevezni. A Bizottság „Közös Jövőnk” c. jelentésének központi gondolata a fenntartható fejlődés lett. A „Környezet és Fejlődés ENSZ-Konferencia”, mely Rio de Janeiróban került megrendezésre 1992-ben, kísérletet tett a gazdasági fejlődés és a környezetvédelem érdekeinek összehangolására.

A Riói Konferencia sikerén fellelkesülve eminens környezetvédő körök az IUCN égisze alatt megfogalmazták „A Környezet és Fejlődés Nemzetközi Egyezségokmányát”, amely először öntötte formába a környezetvédelem világetikáját, első helyen kiemelve, hogy „az élet bármely formája tiszteletre méltó és védelemre érdemes”. Nemzetközi egyezményekben szokatlan részletességgel szabályozza a részes államok és az állampolgárok jogait és kötelességeit, az együttműködés szabályait, az egyes környezeti elemekkel (ideértve a kultúrát is) és a környezeti ártalmakkal (ideértve a határokon túlterjedő környezeti

hatásokat is) kapcsolatos feladatokat. Megalkotta a globalizáció okozta környezeti problémákkal kapcsolatos szabályokat, a fejlődéshez, a tanuláshoz, az egészséges életkörülményekhez való jogok biztosításának keretszabályait, a szegénység felszámolásával és a szükséges források biztosításával kapcsolatos kötelezettségeket, valamint a fentiekhez a felelősségi elveket. Az egyezmény nem jött létre, viszont megtermékenyítő hatással volt a nemzetközi környezetvédelmi eseményekre.

A pénzügyi válság visszavág

A nemzetközi gazdasági körök kevésbé voltak lelkesek a Riói Konferencia eredményeitől. A Világ Kereskedelmi Szervezet (WTO) éljeze alatt ők is megalkották a maguk egyezségokmányát, melynek fő feladata, hogy kiküszöbölje a világgazdaság folyamatos növekedése elé a környezetvédők és más közügyekben ténykedő csoportok által gördített akadályokat. Mindenekelőtt a tőke és a javak szabad áramlását kívánják biztosítani, valamint a természeti erőforrások korlátlan kiaknázásának lehetőségét. Saját szabályokat és területet akartak létrehozni a nemzetek fölötti gazdasági bíraskodás megvalósítása céljából. A WTO a riói vívmányok eltörlésére készült, ám a társadalmi szervezetek széleskörű tiltakozó mozgalmat szerveztek, így ez az okmány sem került ratifikálásra.

Az ENSZ rendkívüli közgyűlést hívott össze New Yorkba, 1997-ben, a Riói Konferencián elfogadott feladatok áttekintése céljából. A konferencia megállapította, hogy nemzeti vonatkozásban voltak pozitív fejlemények a Rió utáni öt évben, de az alapvető globális problémák tekintetében szinte semmi kézzelfogható eredmény nem született. Ilyen előzmények után került sor 2002. augusztus 26-tól szeptember 4-ig az ENSZ „Világ Csúcsértekezlet a Fenntartható Fejlődésről” című konferenciájára (angol mozaikszóval „WSSD”), melyen mintegy 200 ország küldöttsége vett részt.

A világ Afrikában

A csúcsertekezlet a Dél-Afrikai Köztársaságban, Johannesburgban került megrendezésre. Az afrikai állam nagyot teljesített: Dél-Afrikában a közbiztonság nagyon rossz, ám a csúcskonferencia alkalmából több ezer önkéntest képeztek ki, és öltöztettek fel az e célra gyártott egyenruhába. A helyiek azóta büszkén emlegették, milyen erős rendőrségük lett.

Johannesburg hatalmas, szétszórt városmagokból álló település-együttes. Az eseménysorozat három városrészre terjedt ki, ezek egymástól egyenként 20–30 kilomé-

terre vannak. A csatlakozó rendezvényeken a társadalom és a nagy társadalmi csoportok nyilvánultak meg, hatalmas nyomást gyakorolva a politikai szereplőkre. Álláspontom szerint döntő részben ennek köszönhető, hogy a csúcstalálkozó eredményesen zárult, megőrizte a Riói Konferencia eredményeit, amelyek tudatosultak a világ számára. A csúcstalálkozó előtt, alatt és után szerte az országban helyi rendezvények kerültek megrendezésre: előadások, rajzpályázatok, kiállítások, öko-vásárok, stb. Nagyon jó, hogy Afrikában volt a csúcstalálkozó, mert a világ szegényebbik fele végre kellő súllyal be tudta mutatni a problémáit a csatlakozó eseményeken.

Magyarország a Csúcstalálkozón

A magyar küldöttség vezetője dr. Szili Katalin, az Országgyűlés elnöke volt, aki plenáris ülésen mondta el hazánk álláspontját, majd egy másik plenáris ülést elnökölt. Dr. Kóródi Mária környezetvédelmi miniszter zsúfolt programon vett részt, rengeteg tárgyalást folytatott. Külön ki kell emelni dr. Faragó Tibor főtárgyaló szerepvállalását, akit alelnökévé választott a Csúcskonferencia.

Én magam először jártam ekkora rendezvényen. Napokat vett igénybe, amíg kiismertem magam a három centi vastag programfüzetben. Szerencsére vannak helyi kapcsolataink: a Zöld Pók Alapítvány alapítója az APC (Association of Progressive Com-

Kiszel Vilmos felvétele

munication) nevű nemzetközi társadalmi szervezetnek, amelynek Johannesburgban van a központja. Az APC 2000. évi stratégiai elnökségi ülésének mi voltunk a házigazdái Visegrádon és Vácott, s dél-afrikai barátaink boldogan segítettek bennünket eltájékozódni ebben a hatalmas és számunkra idegen országban.

Munkám során egyrészt a társadalmi mozgásoknak és azok hatásmechanizmusának megismerésére, másrészt a független szakmai közösségek (IUCN, ACUNS, Föld Charta stb.) üzenetének összegyűjtésére és közvetítésére helyeztem a hangsúlyt. A magyar küldöttség több magas rangú képviselőjének programjában segédkeztem, illetve tettem javaslatokat.

WEHAB – a közös célokért

Kofi Annan, az ENSZ főtárgyalója azt mondta a Johannesburgi Csúcs előtt: „Környezet kontra fejlődés – ellenkezőleg, mint ahogy a közvélemény hiszi, össze tudjuk hangolni e két dolgot”. Programját a WEHAB angol mozaikszóban foglalta össze, és az alábbi eredmények sikerében bízott:

„W”, mint *water*, azaz **víz**: egymilliárd embernek nincs tiszta ivóvize, kétmilliárd ember higiénés körülményei tarthatatlanok; ezt belátható időn belül legalább felére kell csökkenteni.

„E”, mint *energy*, azaz **energia**: több mint egymilliárd ember számára kell modern energiaszolgáltatást biztosítani, segíteni a megújuló energiaforrások használatát, csökkenteni a túlfogyasztást.

„H”, mint *health*, azaz **egészség**: napirendre venni a mérgező és veszélyes anyagok kérdését, csökkenteni a légszennyezést, leszorítani a malária és más, nagy tömegeket érintő betegségek hatását.

„A”, mint *agriculture*, azaz **mezőgazdaság**: megállítani és visszafordítani a talajpusztulást, ami jelenleg a világ termőterületének kétharmadát érinti.

„B”, mint *biodiversity*, vagyis **az élő-**

világ változatossága: visszafordítani a trópusi esőerdők és mangroveerdők pusztítását, a korallzátonyok 70%-a veszélyeztetett, megtizedelni a világ halászatát.

Kulturális sokféleség és a Föld Charta

Végre beépülni látszik a fenntarthatóság szempontjai közé a kulturális örökség és sokféleség. Maga a Csúcstalálkozó is a kulturális sokféleség egyik megnyilvánulási formája, s a hozzá csatlakozó párhuzamos rendezvények kulturális szempontból még sokkal gazdagabbak voltak. Persze mindez újabb belső ellenmondást hordoz, hiszen a fejlődés, az új teremtése óhatatlanul a meglévő dolgok átalakításával, illetve elpusztításával jár együtt.

A Johannesburgi Csúcstalálkozó előkészítő konferencián indították útjára a Föld

Chartát, melynek népszerűsítése a csúcstalálkozáson folytatódott. Nyilatkozatában leírja a Földet, mint az élővilág otthonát, bemutatja a globális helyzetet, az előttünk álló kihívásokat és egyetemes felelősségünket. Alapelveiben részletezi az élő közösségek iránti tisztelet és gondoskodás elvét, az ökológiai integritás elvét, a társadalmi és gazdasági igazságosság elvét, a demokrácia az erőszakmentesség és a béke elvét. Végül felhív a fentiek megértésére, elfogadására és megvalósítására a Föld és élő rendszerének megőrzése érdekében. Egyelőre csak szép szavak, amelyek szívemből szólnak – de reményeim szerint a Charta gyorsan fejlődő, sikeres életútra számíthat. Javaslom, hogy hazánk is csatlakozzon hozzá.

Felébredt a világ!

A felsőszintű tárgyalások első napján gépsyűk figyelték a 35 ezerre becsült tüntető tömeg felvonulását, akiknek jelenléte bizonyított arra, hogy felébredt a világ, és a közvélemény nincs meglepődve az elért eredményekkel. Nem véletlen az, hogy Colin Powell amerikai külügyminiszter beszédekor a zárt ülésteremben a napijegygyel érkező megfigyelők „elárultak” (*betrayed, betrayed stb.*) feliratú vásznat feszítettek ki. Az USA elzárkózása a közös gondok megoldásától rányomta a bélyegét az egész csúcstalálkozóra. A tárgyaló országok egyre merevebb „szekértáborokba” csoportosulnak, amely között az átjárhatóság folyamatosan csökken. Három nagy tábor feszül egymásnak: az USA és változó, alkalmi „szövetségesei”, az Európai Unió tagállamai, valamint az ún. G77-es országok. Ez utóbbiak a szegény országok, akik mostanra már nem 77-en vannak, hanem több mint 130-an. Ez a csoport és – bízom benne – a világ boldogabbik felének társadalmi mozgása lehet az, ami majd kimozdítja az eseményeket a jelenlegi holtpontról.

Késlekedésre nincs ok. Mindent meg kell tenni, amit csak lehet, és a fenntarthatóság irányába hat. Achim Steiner, az IUCN főtitkára szavaival: „Számos faj, élőhely és közösség számára már így is késő. A környezetvédelem nem a végzet és a borúlátás hangja, hanem a társadalmi változások forrása, ami segít a jó megoldások kiválasztásában, miközben megértjük a fenntarthatatlanság árát. A csúcstalálkozó lehetséges sikertelensége nem jelenti majd a világ végét, csak megnöveli a nem fenntartható fejlődésért fizetendő borzalmas árat.”

Kérdés, mennyire tanulékony az emberiség. A jelek szerint egyelőre még mindig nem eléggé.

Kiszel Vilmos
a Göncöl Alapítvány elnöke